

Орехова К. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи», м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-0214-2750

e-mail: kate.orekhova2010@gmail.com

Костюков О. А., магістр освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування», Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи», м. Київ, Україна

Сутність власних фінансових ресурсів банку та особливості їх формування в Україні

Анотація. У статті визначено сутність власних фінансових ресурсів банку. З'ясовано місце власних фінансових ресурсів у загальних фінансових ресурсах банку. Встановлено, що власні фінансові ресурси є основним видом забезпечення зобов'язань банку перед вкладниками та відображають рівень стабільності банківської установи. Це підтверджується функціями власних грошових ресурсів банківської установи (захисною, оперативною, регулюючою, стимулюючою). Узагальнено нормативно-правове забезпечення формування власних фінансових ресурсів банків в Україні. Встановлено, що для регулювання розміру власної ресурсної бази використовується три основні нормативи капіталу: мінімальний розмір регулятивного капіталу банку, достатність регулятивного капіталу, достатність основного капіталу.

Ключові слова: банківська установа; фінансові ресурси; капітал; економічні нормативи; регулятивний капітал; основний капітал.

Oryekhova K., Ph. D. (Economics), Associate Professor of the Finance, Banking and Insurance Department, Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI "Banking University", Kyiv, Ukraine

Kostyukov O., Master's Degree Student, graduate student of "Finance, Banking and Insurance" educational and professional programme, Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI "Banking University"

The Essence of Bank Capital and the Features of its Formation in Ukraine

Abstract. Introduction. One of the important problems in the development of the modern period of Ukrainian economy is the improvement of banking activity. It is especially used formatting and using financial resources. They are the basis on which further banking is based. This is because the processes of formatting financial resources and lending are closely interconnected.

Purpose. The purpose of this publication is to deepen the understanding of the essence of banking capital and to summarize the legal support for their formatting in the current conditions in Ukraine.

Results. Summarizing the different approaches, the following definition of bank capital can be formulated: "Bank capital is cash flows from different sources (equity, borrowed), which is reflected in the forms of equity and borrowed capital, as well as revenues that are formed by the bank to meet the financial needs of economic entities, fulfillment of financial obligations of banks, reimbursement of costs for attracted resources and profit-making".

Conclusions. An important component of a bank's financial resources is equity, represented by share capital, various reserve and insurance funds, as well as retained earnings. Capital is the main type of bank liabilities to depositors. This is reflected at the bank 's financial sustainability level. Its role is therefore undeniably confirmed by the functions of capital it performs (protective, operational, regulatory, incentive, and others). In Ukraine, three basic standards of banking capital are used to regulate the own funds base: minimum regulatory banking capital (S1); adequacy of regulatory capital (S2); capital sufficiency (S3). Banks must stick to each to provide banks with financial stability. Also, additional buffer capital (conversion buffer, countercyclical buffer and system buffer) will be introduced to ensure the bank 's financial stability reserve from January 1, 2020. Their main task is to create a "pillow" to stabilize the financial condition of banks in times of recession and crisis. Prospects for further research are to find approaches for increasing the bank's resource base in unstable economic conditions in Ukraine.

Keywords: bank, finance recourses, bank capital, economic standards, regulatory capital, main capital.

JEL Classification: G21.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем сучасного періоду розвитку економіки України є вдосконалення банківської діяльності, а особливо формування та використання фінансових ресурсів. Вони є фундаментом, на якому базується подальша банківська діяльність, оскільки процеси формування

фінансових ресурсів і надання позик перебувають у тісному взаємозв'язку. У кожній банківській установі є велика кількість клієнтів, для яких неспроможність банку надавати їм певні види послуг означає нестабільність банківської діяльності, тому проблема

формування та використання фінансових ресурсів банку є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з формуванням та використанням фінансових ресурсів банків, досліджували науковці: Д. Бойко [1], А. Вожжов [2], І. Вядрова [3], І. Дрогоруб [5], Ю. Корнієнко [7], Ю. Онопрієнко [10], Н. Руцишин [16], К. Черкашина [17], О. Шевцова [18].

Віддаючи належне існуючим дослідженням та не применшуючи їхньої вагомості, варто зазначити, що серед науковців відсутній єдиний підхід до визначення власних фінансових ресурсів банку, нез'ясованим залишається місце власних фінансових ресурсів в загальних фінансових ресурсах банку, невизначеним є нормативно-правове забезпечення їхнього формування в Україні.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є обґрунтування сутності власних фінансових ресурсів банку та узагальнення нормативно-правового забезпечення їхнього формування в сучасних умовах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивченню фінансових ресурсів банків у сучасній фінансово-економічній літературі приділяється значна увага. Визначення поняття «фінансові ресурси банку» тісно пов'язане з вищою за ступенем абстракції категорією – «фінанси». Розподіл і перерозподіл вартості за допомогою фінансів обов'язково супроводжується рухом грошових коштів, які приймають специфічну форму фінансових ресурсів.

Таким чином, фінансові ресурси виступають провідником фінансових відносин і виконують всі функції фінансів.

У теорії фінансів фінансові ресурси існують у системі стійких грошових відносин, які виникають з приводу формування та використання фондів грошових коштів [3; 8; 16; 17]. При цьому фінансові ресурси на рівні економіки в цілому трактуються як сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні населення, господарюючих суб'єктів, держави, органів місцевого самоврядування [4], а на рівні суб'єкта економіки, як грошові доходи й надходження, що знаходяться в розпорядженні господарюючого суб'єкта та призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат по розширеному відтворенню й економічному стимулюванню [11].

На основі проведеного дослідження стосовно діяльності банку фінансові ресурси пропонується розуміти як грошові надходження з різних джерел (власних, залучених, запозичених), що приймають форму власного і позикового капіталу і генеровані банком доходи, призначені для задоволення фінансових потреб суб'єктів економіки, виконання фінансових зобов'язань банку, відшкодування витрат за залученими коштами та отримання комерційного прибутку.

Отже, фінансові ресурси банку формуються за рахунок здійснення банком пасивних операцій, які направлені на формування власних, залучених та позичених фінансових ресурсів (рис. 1).

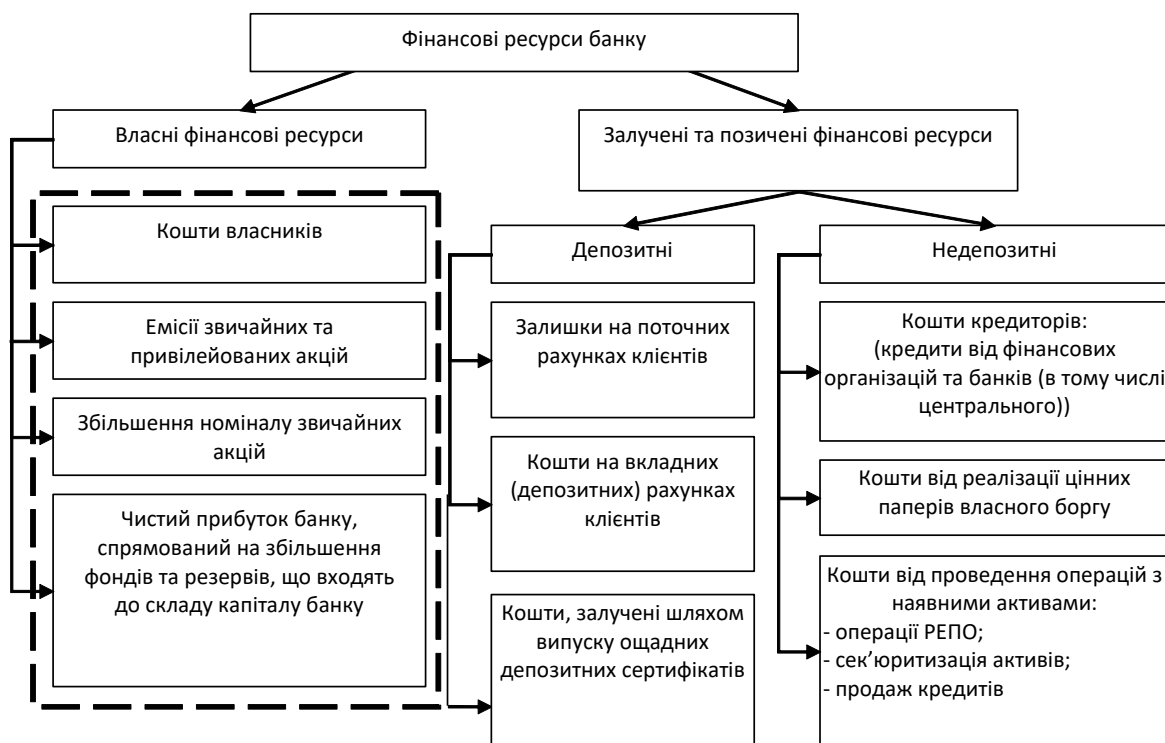

Рисунок 1 – Місце власних фінансових ресурсів в загальних фінансових ресурсах банку

Джерело: розроблено авторами на основі [4; 7; 10; 17]

У вітчизняній науці та нормативно-правовій базі для характеристики власних фінансових ресурсів банків частіше всього використовується термін «власний капітал», «банківський капітал», або просто «капітал».

Банківська діяльність загалом і особливо діяльність щодо формування власних фінансових ресурсів банків жорстко регулюється зі сторони держави в особі Національного банку України (НБУ).

В якості спеціальних банківських законів та постанов, відповідно до яких здійснюється правове регулювання формування власних фінансових ресурсів виступає Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121 – III [14] та Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV [15]. Ці закони, з однієї сторони, повинні відповідати загальним вимогам правового регулювання господарського обороту і конституційним принципам і гарантіям, а з іншої – вводять публічно-правові правила і вимоги у тому числі щодо приватного правового регулювання порядку формування та використання власних фінансових ресурсів банківських установ.

Також спеціальними нормативно-правовими актами щодо регулювання власних фінансових ресурсів є Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні № 368, затверджена постановою Правління Національного банку України [6], Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні № 803-рш, схвалена рішенням Правління Національного банку України [9] та Положення про визначення банками

України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями № 351, затверджене постановою Правління Національного банку України [12].

Власні фінансові ресурси банків відіграють надважливу роль у забезпеченні стабільності банківської системи. А підтримання нормативних значень достатності банківського капіталу українськими банками розглядається НБУ як важливий орієнтир фінансової стабільності та сталого розвитку країни.

Невіддільною і визначальною складовою державного інструментарію нормативно-правового регулювання власних фінансових ресурсів банків є економічні нормативи [9]. Ці економічні нормативи становлять основу стабільного розвитку банків та використовуються НБУ для виявлення відхилень від установлених вимог, розроблення превентивних заходів для покращання ситуації, а дотримання їхніх значень є передумовою отримання кредитів НБУ.

Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні № 368, затверджена постановою Правління Національного банку України [6] встановлює числові значення та методику розрахунку обов'язкових нормативів банків, які стосуються в тому числі власних фінансових ресурсів банків (капіталу), а також порядок здійснення НБУ нагляду за їх дотриманням, які є обов'язковими для виконання всіма банками.

У табл. 1 наведено характеристику економічних нормативів НБУ щодо регулювання капіталу банків.

Таблиця 1 Економічні нормативи щодо регулювання власних фінансових ресурсів банків України

№	Показник	Характеристика	Порядок визначення	Нормативне значення
H1	Мінімальний розмір регулятивного капіталу	основне призначення – покриття негативних наслідків різноманітних ризиків	сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу	не менше 200 млн грн (до 11.07.2020 р.)
H2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу	відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру	співвідношення регулятивного капіталу до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику	не менше ніж 10 %
H3	Достатність основного капіталу	Визначає достатність основного капіталу банку відповідати за зобов'язаннями	співвідношення основного капіталу до суми активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику	не менше ніж 7%

Джерело: розроблено авторами на основі [6]

На даний момент ведуться дискусії щодо величини вимог НБУ до мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів. Зокрема, часто робляться пропозиції до зменшення вимог до розміру. Варто погодитися з тезою І. В. Перезової відносно того, що впроваджуючи вимоги щодо збільшення банками

регулятивного капіталу, НБУ доцільно застосовувати диференційований підхід щодо різних груп банків. Цей підхід повинен враховувати потенційні капіталотворчі можливості й рівень прибутковості окремих банків [11]. При цьому банки поряд з підвищенням розміру їх власних фінансових ресурсів повинні забезпечувати

постійний розвиток систем управління ризиками та вдосконалювати власні методи контролю за оцінкою рівня ризику.

Окрім нормативів капіталу Національний банк України з метою імплементації сучасного європейського досвіду та для наближення до стандартів управління капіталом Базель III і положень Директиви Європейського Союзу (ЄС) про вимоги до

капіталу (CRD IV) впроваджує буфер запасу (консервації) та контрциклічний буфер капіталу для усіх банків та буферу системної важливості для системно важливих банків [6].

Вимоги НБУ щодо капіталу банків відповідно до сучасного підходу до регулювання, побудованого на основі передового європейського досвіду та рекомендацій Базель III, представлено на рис. 2.

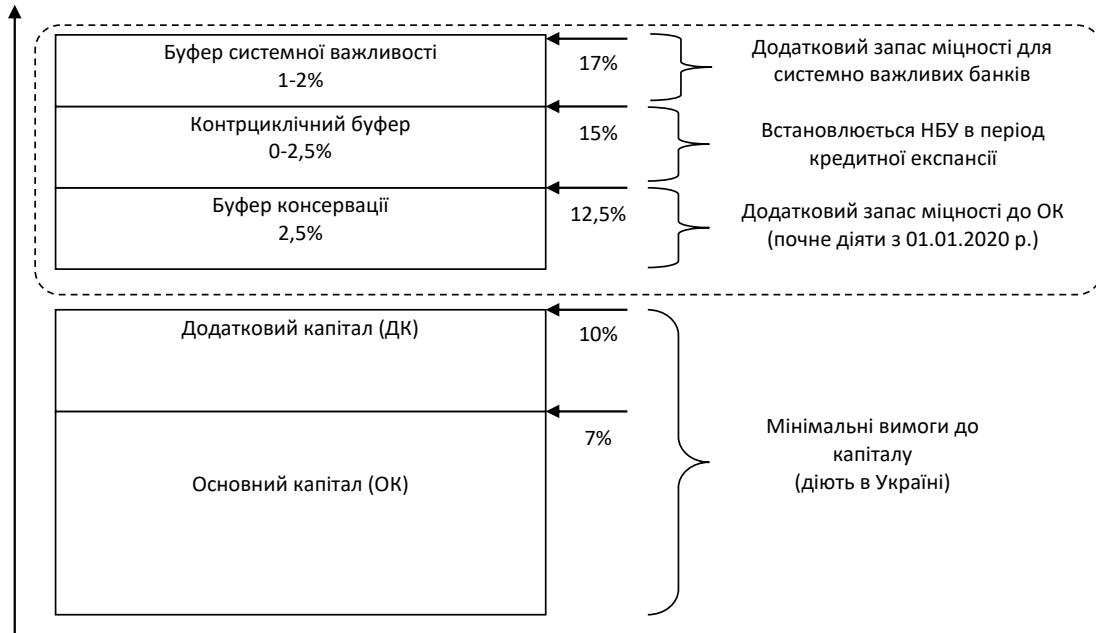

Рисунок 2 – Вимоги НБУ щодо капіталу банків України згідно Базель III

Джерело: розроблено авторами на основі [4, 6]

Системно важливий банк, який отримав такий статус, повинен буде сформувати додатковий буфер системної важливості, який розраховується від загального обсягу ризику.

Розмір буфера системної важливості визначається залежно від розміру показника системної важливості банку, що розраховується відповідно до Положення про порядок визначення системно важливих банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 863 [13]. В цілому варто відзначити, що зміни останніх років, що були внесені у нормативно-правову базу щодо забезпечення формування власної ресурсної бази банків України відповідають потребам сучасного розвитку, враховують передовий європейський досвід. На нашу думку, впровадження додаткових буферів капіталу створює необхідний запас фінансової міцності, яку банки можуть накопичити в періоди економічного зростання і використати у часи спаду та кризи.

Висновки. Узагальнення різних підходів дало змогу сформулювати таке визначення фінансових ресурсів банку: «фінансові ресурси банку – це грошові надходження з різних джерел (власних, залучених, запозичених), що приймають форму власного і позикового капіталу і генеровані банком доходи,

призначені для задоволення фінансових потреб суб'єктів економіки, виконання фінансових зобов'язань банку, відшкодування витрат за залученими коштами та отримання комерційного прибутку». Важливою складовою фінансових ресурсів банку виступають власні кошти, що представлені статутним капіталом, різноманітними резервними та страховими фондами, а також нерозподіленим прибутком. Власні фінансові ресурси є основним видом забезпечення зобов'язань банку перед вкладниками, відображають рівень стабільності банківської установи, тому їх роль є беззаперечною, що підтверджується тими функціями, що виконують власні фінансові ресурси (захисна, оперативна, регулююча, стимулююча та інші).

Правове регулювання та методика визначення капіталу банків і розрахунку його достатності в банківській системі України здійснюється відповідно до Інструкції НБУ № 368 за допомогою відповідних економічних нормативів. В Україні для регулювання розміру власної ресурсної бази використовується три основні нормативи капіталу: мінімальний розмір регулятивного капіталу банку – (Н1); достатності (адекватності) регулятивного капіталу – (Н2); достатності основного капіталу – (Н3), кожного із яких

потрібно дотримуватись для забезпечення стабільної діяльності банків. Окрім цього для забезпечення додаткового запасу фінансової стабільності з 1 січня 2020 року впроваджуються додаткові буфери капіталу (буфер конверсії, контрциклічний буфер та буфер системної важливості), основним завданням яких є створення «подушки безпеки» для стабілізації

фінансового стану банку в умовах спаду та кризових подій.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку шляхів нарощення власної ресурсної бази банку в умовах нестабільної економічної ситуації в Україні.

Література:

1. Бойко Д. І., Коковіхіна О. О., Цебенко О. В. Фінансові ресурси банку: визначення та класифікація. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. Вип. 54. С. 374-377.
2. Вожжов А. П. Формування ресурсів комерційних банків. *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 116-129.
3. Вядрова І. М., Волохата В. Є. Економічна сутність та класифікація залучених ресурсів банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 14. С. 32-39.
4. Дадашова П. На довгу перспективу: як змінюються вимоги НБУ для капіталу банків. *Інтернет-видання «Економічна правда»*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/04/5/646721/> (дата звернення 23.09.2019).
5. Дрогоруб І. В. Взаємозв'язок дефініцій «фінансові ресурси банку», «ресурси банку», «ресурсна база банку». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2014. Вип. 25. С. 104-108.
6. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова / Правління Національного банку України; документ № 368, редакція від 02.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення 30.09.2019).
7. Корнієнко Ю. В. Фінансові ресурси у забезпеченні фінансової безпеки банків. *Економіка та держава*. 2012. № 12. С. 52-53.
8. Куземко Н. Фінансові індикатори портфеля банківських ресурсів України в аспекті фаз економічного розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. Вип. 139. С. 64-67.
9. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: рішення / Правління Національного банку України; документ № 803-рш, редакція від 02.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17> (дата звернення 01.10.2019).
10. Онопрієнко Ю. Ю. Систематизація підходів до визначення сутності категорій «фінанси банку» та «фінансові ресурси банку». *Бізнес Інформ*. 2017. № 7. С. 236-240.
11. Нормативно-правові аспекти банківського регулювання та забезпечення надійності банківської системи України / І. В. Перевозова, О. Г. Боднарчук, О. І. Боднарчук, А. С. Політова. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 28. С. 26-35.
12. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління Національного банку України; документ № 351, редакція від 21.05.2019. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (дата звернення 12.10.2019).
13. Положення про порядок визначення системно важливих банків: постанова / Правління Національного банку України; документ № 863, редакція 21.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14> (дата звернення 25.09.2019).
14. Про банки і банківську діяльність: закон / Верховна Рада України; документ № 2121-III, редакція від 17.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 20.10.2019).
15. Про Національний банк України: закон / Верховна Рада України; документ № 679-XIV, редакція 19.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення 23.10.2019).
16. Рущишин Н. Фінансові ресурси банків та особливості їх формування в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія : Економіка і управління*. 2014. Вип. 30. С. 263-279.
17. Черкашина К. Ф. Фінансові ресурси банків: сутність та витоки управління. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_9_52 (дата звернення 05.10.2019).
18. Шевцова О. Й., Сиволап Є. О. Фінансові ресурси універсальних банків України: джерела та методи залучення. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Економіка*. 2013. Т. 21, вип. 7 (2). С. 52-60.

References:

1. Vojko, D. I., Kokovixina, O. O. & Cebenko, O. V. (2016). Bank financial resources: definition and classification. *Bulletin of Transport and Industry Economics*, 54, 374-377 [in Ukrainian].
2. Vozhzhov, A. P. (2017). Formation of commercial banks resources. *Finance of Ukraine*, 1, 116-129.
3. Vyadrova, I. M. & Voloxata V. Ye. (2014). Economic essence and classification of bank attracted resources. *Investment: practice and experience*, 14, 32-39.
4. Dadashova, P. (2019). In durable perspectives: how is the National Bank of Ukraine requirement to banks capital changed? *Economic Truth*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/04/5/646721/> [in Ukrainian].
5. Drogorub, I. V. (2014). The interconnection between some definitions of “bank financial resources”, “bank resources”, “bank resource base”. *Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Economics*. 25, 104-108 [in Ukrainian].
6. The Government Body of the National Bank of Ukraine (2019). The Instruction on regulation banks activity in Ukraine (Resolution No 368, 02.09.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> [in Ukrainian].
7. Korniyenko, Yu. V. (2012). Financial resources on providing banks financial security. *Economy and state*, 12, 52-53 [in Ukrainian].
8. Kuzemko, N. (2012). Financial indicators of bank resources in Ukraine taking into account the economic development terms.

- Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 139, 64-67 [in Ukrainian].
9. The Government Body of the National Bank of Ukraine (2019). The methods on calculating economic standards for regulating banks in Ukraine (Solution No 803-rsh, 02.08.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17> [in Ukrainian].
 10. Onopriyenko Yu. Yu (2017). Systematization of approaches to determine some categories essence: “bank finance” and “bank financial resources”. *Business Inform*, № 7, 236-240 [in Ukrainian].
 11. Perevozova I. V., Bodnarchuk O. G., Bodnarchuk O. I. etc. (2019). Legal aspects on banking regulation and providing banking system reliability in Ukraine. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 28, 26-35.
 12. The Government Body of the National Bank of Ukraine (2019). Determining credit risk on active banking transactions in Ukraine (Resolution No 351, 21.05.2019). Retrieved from: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> [in Ukrainian].
 13. The Government Body of the National Bank of Ukraine (2019). The procedure for identifying system important banks (Resolution No 863, 21.06.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14> [in Ukrainian].
 14. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). About Banks and Banking (Law No 2121-III, 17.10.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].
 15. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). About the National Bank of Ukraine (Law No 679-XIV, 19.10.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [in Ukrainian].
 16. Rushhyshyn, N. (2014). Bank financial resources and features on their formation in modern conditions. *Collection of scientific publications of the State Economic and Technological University of Transport. Series: Economy and management*, 30, 263-279 [in Ukrainian].
 17. Cherkashy`na, K. F. (2012). Financial resources of banks: essence and management treats. *Efficient economy*, 9. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_9_52 [in Ukrainian].
 18. Shevczova, O. J. & Sy`volap Ye. O. (2013). Financial resources of universal banks in Ukraine: sources and methods on attracting. *Economy*, Tom 21, 7 (2), 52-60 [in Ukrainian].
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License